

STOP HET VOORGESTELDE EU-MERCOSUR HANDELSAKKOORD

Geactualiseerd standpunt van de Belgische Stop EU-Mercosur Coalitie

15 juni 2023

De Belgische Stop EU-Mercosur Coalitie deelt het standpunt van gelijkaardige coalities in verschillende EU- en Mercosur-lidstaten, alsook op EU-niveau. Aangezien de toevoeging van een eenvoudige "interpretatieve verklaring", volgens de huidige informatie, geen van de hieronder opgesomde problemen lijkt op te lossen, en aangezien er meer fundamentele aanpassingen nodig zijn om de aspecten van duurzame ontwikkeling te versterken, verwerpt de Coalitie het ontwerpakkoord tussen de EU en Mercosur en roept het de federale regering en de regeringen van de gefedereerde entiteiten, alsook de Belgische parlementsleden op om zich te verzetten tegen het akkoord dat de Europese Commissie van plan is aan hen voor te leggen.

Het Platform blijft ook kritisch tegenover elke poging om het handelshoofdstuk af te splitsen van de rest van de associatieovereenkomst. Een dergelijke actie zou het democratisch debat beperken, door de vereiste van ratificatie door de nationale parlementen te vermijden, en zou indruisen tegen de wil van de lidstaten zoals uitgedrukt in het mandaat van de Raad van 2018¹.

DE LIDORGANISATIES VAN DE COALITIE² ZULLEN DIT STANDPUNT ELK OP EIGEN ACTIEDOMEIN ONDERSTEUNEN OP BASIS VAN DE VOLGENDE VASTSTELLINGEN:

ONTBOSSING, KLIMAAT EN BIODIVERSITEIT

De Mercosur-landen omvatten het grootste deel van het **Amazonewoud**, het grootste tropische regenwoud ter wereld, een bron van ongeëvenaarde koolstofopslag en biodiversiteit, en het leefgebied van miljoenen inheemse mensen. Het voortbestaan van het Amazoneregenwoud en zijn bewoners wordt bedreigd door voortdurende ontbossing en landroof, aangewakkerd door de expansie van de Braziliaanse agro-industrie om te voldoen aan de groeiende buitenlandse - vooral Chinese - vraag naar soja en rundvlees. De jaarlijkse ontbossing in het Amazonegebied werd geschat op 11.594 km² in 2022, volgens officiële gegevens van het van het Wettelijke project voor satellietbewaking van ontbossing in het Amazonegebied (PRODES)³.

De afgelopen decennia heeft de Europese Unie ook bijgedragen aan deze **ontbossing** - die zich ook uitstrekt naar aangrenzende regio's zoals **de Cerrado en de Chaco** - door Europese invoer van soja, rundvlees, hout en pulp uit Mercosur. Tegelijkertijd is deze import schadelijk voor het milieu en de levensvatbaarheid van familie- en boerenbedrijven in zowel Europa als Latijns-Amerika. Bijna 60% van de Europese import met risico op ontbossing, bestaat uit soja, die voornamelijk wordt verbouwd in savannes zoals de Cerrado⁴.

Noch de overeenkomst tussen de EU en Mercosur, noch andere aanvullende instrumenten maken een einde aan deze impact op het Amazonewoud en de Cerrado. De nieuwe Europese "zero ontbossing"-verordening beperkt zich tot de bescherming van bepaalde ecosystemen⁵ en laat producten (zoals pluimvee, suiker, ethanol en mijnbouwproducten) en sectoren (financiën en investeringen) buiten beschouwing die ontbossing of de inbeslagname van land en waterbronnen veroorzaken. De verordening voorziet niet in één verplicht sanctiemechanisme, maar delegeert slechts de verantwoordelijkheid voor het opleggen van sancties aan bedrijven aan de EU-lidstaten. Bovendien slaagt de herziening van de EU-Richtlijn Hernieuwbare Energie (RED) er niet in haar doelstelling te bereiken om soja uit te sluiten van het agrobrandstoffenpakket om de koolstofvoetafdruk van het Europese transport te verminderen, zoals gevraagd door het Europees Parlement⁶. Hierdoor komt ongeveer 56.000 hectare bos in gevaar dat zou kunnen worden gebruikt voor de productie van brandstof in plaats van voedsel⁷, met bijzondere gevolgen voor de voedsel- en grondprijzen.

De paragraaf over het tegengaan van ontbossing in het hoofdstuk over duurzame ontwikkeling (zie punt 2) is bijzonder teleurstellend. Het bevat slechts zeer vage en niet-bindende formuleringen.

Tot slot is de overeenkomst tussen de EU en Mercosur **niet verenigbaar met de Europese doelstellingen voor de bestrijding van klimaatverandering** en de verbintenissen van de Overeenkomst van Parijs. De uitvoering ervan zou leiden tot een toename van de invoer en consumptie van producten die afkomstig zijn van ontbossing, waardoor de uitstoot van broeikasgassen in de EU aanzienlijk zou toenemen.

DUURZAME ONTWIKKELING: MENSENRECHTEN, WAARDIG WERK EN DE SOCIALE RECHTVAARDIGHEID VAN DE MILIEU/KLIMAATTRANSITIE

In Brazilië zijn **de bestaande mensenrechtenschendingen**, onder andere tegen inheemse volken en arbeiders in de landbouw en industrie, **toegenomen onder het presidentschap van Jair Bolsonaro**.

Tussen 2012 en 2021 zijn in Brazilië 342 milieu- en mensenrechtenactivisten vermoord. Dit vertegenwoordigt bijna 20% van dergelijke sterfgevallen wereldwijd.

Verwijzend naar de moorden op vakbondsmensen uitte het Comité van Deskundigen van de IAO zijn grote bezorgdheid over het klimaat van straffeloosheid en geweld dat vrije collectieve onderhandelingen in Brazilië in de weg staat. Nieuwe wetten die sociale en boerenbewegingen criminaliseren worden momenteel besproken in het federale parlement en in verschillende deelstaten. In de afgelopen maanden is er een systematische toename van botsingen tussen de lokale politie, die wordt gecontroleerd door staatsgouverneurs die vooral al de kant staan van de grootgrondbezitters, en geweld tegen boerenbewegingen in verschillende deelstaten van het land. In 2022 werden 123 mensen het slachtoffer van een poging tot moord. Dit cijfer is 272,72% hoger dan de 33 die in 2021 werden geregistreerd (38% van de vermoorde personen was inheems) ^a. **Bovendien is het nog maar de vraag of president Lula, die in 2022 werd herkozen, in staat zal zijn om de situatie in Brazilië aanzienlijk te verbeteren**, aangezien hij geen meerderheid heeft in het federale parlement en verschillende deelstaten nog steeds in handen zijn van aanhangers van Bolsonaro, die geweld blijven plegen tegen tegenstanders en inheemse volkeren.

Volgens de Global Labour Rights Index van het Internationaal Verbond van Vakverenigingen staat Brazilië sinds 2019 op de **lijst van de tien slechtste landen ter wereld op het gebied van respect voor arbeidsrechten**. Het heeft een reeks fundamentele IAO-normen (Conventies 87 over vrijheid van vereniging, 187 over veiligheid en gezondheid op het werk en Protocol 29 over dwangarbeid) niet geratificeerd, evenmin als een reeks conventies over landbouw (zoals Governance Conventie 129 over arbeidsinspectie in deze sector). Het houdt zich ook niet aan de normen die het heeft geratificeerd.

Al vele jaren, en ook nu weer in haar laatste rapport van 2023, constateert de Commissie van Deskundigen van de IAO allereerst dat dwangarbeid grote problemen oplevert in de landbouwsector (gedomineerd door latifundia en grote boerderijen ndlr), maar dat het ook toeneemt in stedelijke gebieden. Er wordt verder op gewezen dat de door Brazilië genomen maatregelen ontoereikend zijn wat betreft de identificatie van de slachtoffers, de bijstand, rehabilitatie en schadeloosstelling, en de bestraffing van werkgevers die zich schuldig maken aan dwangarbeid. Vervolgens wordt benadrukt dat de door Brazilië genomen maatregelen onvoldoende zijn om een einde te maken aan kinderarbeid (inclusief gevaarlijke kinderarbeid!) in familiebedrijven, als huishoudelijk personeel of in het algemeen als gevolg van het informele karakter van de economie. Tot slot wordt gewezen op de ontoereikendheid van de financiële en personele middelen van de inspectiediensten om deze twee problemen effectief aan te pakken. Conventie 169 over inheemse volkeren wordt ook niet nageleefd (zie punt 3 hieronder).

Het is nochtans in deze context, die niets nieuws is, dat de Europese Unie heeft besloten om in 2019 de onderhandelingen, die al bijna 20 jaar aan de gang zijn, af te ronden en over te gaan tot snelle ondertekening en ratificatie.

Zoals elke handelsovereenkomst zal de overeenkomst tussen de EU en Mercosur zowel winnaars als verliezers opleveren. Tot de winnaars behoren de Braziliaanse agrovoedingssector en de Europese industriële sectoren.

Bij gebrek aan echt doeltreffende clausules voor duurzame ontwikkeling die de naleving van de IAO-normen bevorderen, maakt de overeenkomst van de handelsrelatie tussen Europese landen en Mercosur een ongunstig kader voor:

- > sociale steunmaatregelen in de sectoren die het onderspit delven (in het bijzonder met betrekking tot de bedreiging van duizenden banen als gevolg van het risico van versterking van de productieketen binnen Mercosur als gevolg van deze overeenkomst)
- > maatregelen om de welvaart te verdelen van/binnen de winnende sectoren (met name ten gunste van werknemers in de landbouw in de hele Mercosur-zone)

Tegelijk blijft het **hoofdstuk over duurzame ontwikkeling** in het EU-Mercosur handelsakkoord ondanks talloze protesten zwak en bevat het geen bindend en afdwingbaar mechanisme met sancties, waardoor het in de praktijk optioneel blijft om de afspraken toe te passen die op zichzelf al erg zwak zijn.

Het hoofdstuk vereist geen ratificatie van fundamentele arbeidsnormen en slaagt er bij gebrek aan een sanctiemechanisme ook niet in om de naleving ervan in de wet en in de praktijk af te dwingen. De bepalingen van het hoofdstuk voorzien ook niet in de mogelijkheid van sancties in geval van niet-naleving van de verplichtingen die voortvloeien uit de verschillende milieuovereenkomsten en -verdragen, met betrekking tot het klimaat (Overeenkomst van Parijs), biodiversiteit en ontbossing.

Bovendien lijkt de aanvullende verklaring, voor zover bekend, beperkt te zijn tot ontbossing en verleent ze in ieder geval geen bindende kracht aan het hoofdstuk over handel en duurzame ontwikkeling.

Hiermee heeft de Europese Unie opnieuw schaamteloos aangetoond dat haar handelsagenda weinig doet om mensenrechten te waarborgen en het milieu en werknemers te beschermen, geen sociaal/ecologisch gelijk speelveld creëert en dumpingpraktijken niet effectief bestrijdt. De Commissie brengt haar handelsbenaderingen duidelijk **niet in overeenstemming met haar mededeling over de versterking van duurzaamheidsaspecten in handelsovereenkomsten van de Europese Unie (EU)**⁹.

Ten slotte is tussen het sluiten van het handelse gedeelte van de overeenkomst in 2019 en vandaag de doelstelling van Europese/Belgische herindustrialisering en groene banen alleen maar relevanter geworden. De impact van het EU-Mercosurakkoord op de algemene capaciteit van de Europese industrie om deze doelstelling te bereiken moet een prioriteit zijn voor de autoriteiten, rekening houdend met:

- > het feit dat de Europese industrie het hoofd moet bieden aan een context die wordt gekenmerkt door de Inflation Reduction Act (IRA) in de Verenigde Staten;
- > Europese milieuregelgeving (bijv. over methaan) die doet vrezen voor lokalisatie en banenverlies, wat ook de invoering van spiegelclausules zou kunnen rechtvaardigen om eerlijke concurrentie te garanderen, naar het voorbeeld van de clausules die voor landbouwers worden gevraagd (zie punt 3);
- > nog steeds grote twijfels over de doeltreffendheid van verschillende Europese instrumenten (GDIP¹⁰, CBAM¹¹, NZIA¹²) voor de ontwikkeling van een groene waardeketen die specifiek is voor de EU (bijvoorbeeld rekening houdend met het feit dat Brazilië een aanzienlijk comparatief voordeel heeft bij de productie van groen staal in DRI-faciliteiten) en haar groene exportsectoren;
- > diversificatie en aanvoorzekerheid van groene energiegroestoffen die cruciaal zijn voor de ecologische transitie;
- > aspecten met betrekking tot duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid, waaronder met name aspecten met betrekking tot de eerbiediging van het recht op collectieve onderhandelingen met het oog op de bescherming van de arbeidsomstandigheden van werknemers in de winningsindustrieën.

PRODUCTIEMETHODES IN DE LANDBOUW DIE GIFTIG ZIJN VOOR DE NATUUR, HET KLIMAAT, DE INHEEMSE BEVOLKING EN DE GEZONDHEID

De toename van de invoer van landbouwproducten uit Mercosur naar Europa **plaatst de familiale landbouw tegenover een agro-industrieel model**. De toegenomen import van rundvlees en suiker uit de regio zal de bestaande druk op land en prijzen alleen maar vergroten. Tegelijkertijd zal deze toegenomen import ons milieu en de levensvatbaarheid van de Europese landbouw verder uithollen. Dit zal het agro-industriële model ten goede komen, waarvan de negatieve gevolgen in de Mercosur-landen zullen worden versterkt.

Volgens de Pastoral Land Commission (CPT) zijn de landconflicten in Brazilië in 2022 met 16,7% (1.572 gevallen) toegenomen, waardoor 181.304 gezinnen werden getroffen. Ze worden voornamelijk veroorzaakt door de uitbreiding van de agro-industrie en monoculturen, veeteelt en de mijnbouw- en energie-industrie. Inheemse volken (28%) en boerengemeenschappen (19%) worden het meest getroffen, met als gevolg dat inheemse volken zijn onteigend en het aantal boerennederzettingen is afgenomen¹³.

Het Rapport 2023 van de Commissie van Deskundigen van de IAO, dat gaat over de naleving van IAO-conventie 169 over inheemse volken (nochtans geratificeerd door Brazilië), benadrukt de ontoereikendheid van de maatregelen die Brazilië heeft genomen om het leven en de fysieke en psychologische integriteit van deze volken te beschermen, waardoor een klimaat van geweld ontstaat waarin het voor hen onmogelijk is om hun belangen te verdedigen. Onlangs stemde het Federale Congres echter voor een wet (PL 490/2007, Marco temporal) die de mogelijkheid van landclaims door inheemse groepen beperkt.

De handelsovereenkomst tussen de EU en Mercosur **geeft**, net als andere soortgelijke overeenkomsten, **prioriteit aan handel ten koste van voedselsovereiniteit**. In Brazilië wordt 70% van de bevolking gevoed door familiale landbouw, maar door het "alles exporteren"-landbouwbeleid lijden 33 miljoen mensen honger. Doorgaan met deze logica zal uiteindelijk leiden tot het verdwijnen van familiebedrijven, zowel in Latijns-Amerika als in Europa. Zoals aangegeven in punt 2, zou het opnemen van versterkte sociale clausules op zijn minst een gunstiger kader creëren voor sociale steunmaatregelen.

Met de liberalisering van de handel brengt de overeenkomst de Europese landbouw in concurrentie met productie die niet voldoet aan de strenge normen die aan onze boeren worden opgelegd. Een dergelijke overeenkomst zou daarom in strijd zijn met de Farm to Fork-strategie en het nieuwe gemeenschappelijk landbouwbeleid, dat in 2023 van kracht wordt. Dit beleid is bijvoorbeeld gericht op het verminderen van het gebruik van pesticiden en het ontwikkelen van landbouwsystemen met een lage impact op het milieu. Als de overeenkomst tussen de EU en Mercosur wordt ondertekend, krijgen boeren te maken met twee tegenstrijdige bevelen: ze moeten voldoen aan strengere productienormen en tegelijkertijd kunnen concurreren met producten waarvoor minder strenge normen gelden. Dit is een fatale situatie voor onze boeren, vooral voor degenen die zich inzetten voor duurzame landbouw.

Het is oneerlijke concurrentie die onvermijdelijk een neerwaartse druk zal uitoefenen op de prijzen die nu al te laag zijn (vooral in de rundvleessector). Aangezien de EU al een netto-exporteur van rundvlees is, moet de vraag worden gesteld of het nodig is om meer te importeren (met de gevolgen voor het milieu en het klimaat).

Het opnemen van spiegelclausules zou het op zijn minst mogelijk maken om dezelfde productienormen toe te passen op geïmporteerde producten als in de EU. De Braziliaanse agro-industrie en de Europese landbouw zouden zo onderworpen zijn aan dezelfde maatregelen op het gebied van milieu, gezondheid en dierenwelzijn.

Het **agro-industriële model** van de Mercosur-landen is gebaseerd op **het massale gebruik van ggo's, chemische meststoffen, antibiotica en pesticiden, waaronder pesticiden** die in de EU niet zijn toegestaan, maar daar niettemin worden geproduceerd voor de export of illegaal ter plaatse worden vervaardigd¹⁴. Tussen 2018 en 2019 exporteerde de EU bijna 7 miljoen kilo pesticiden naar Mercosur, waarvan het gebruik in de Europese Unie verboden is¹⁵. In haar strategie voor chemische stoffen heeft de Europese Commissie zich er echter toe verbonden "ervoor te zorgen dat gevaarlijke chemische stoffen die in de EU verboden zijn, niet worden geproduceerd voor de export". Uiteraard moet dit verbod gepaard gaan met inspanningen om de productie/export van deze producten op internationaal niveau te verbieden (om een wereldwijd "gelijk speelveld" te garanderen).

Sinds 2013 exporteert België gemiddeld 6.200 ton verboden pesticiden per jaar. Het is Europa's grootste exporteur van verboden neonicotinoïden, pesticiden die uiterst giftig zijn voor bijen en biodiversiteit¹⁶.

Een recente uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) verduidelijkt dat de uitzonderingen op het verbod op neonicotinoïden illegaal zijn. Het gebruik van deze producten heeft een zeer negatief effect op het milieu en op de lokale bevolking, die over het algemeen duurzamere landbouw toepast, zoals *agroforestry* systemen. In 2022 werden 6.831 Braziliaanse gezinnen getroffen door agrotoxinebesmetting, 86% meer dan in 2021 en het hoogste aantal sinds 2010.¹⁷ Daarnaast zou de overeenkomst de grenscontroles op import in Europa verminderen om de handel te vergemakkelijken en de handelskosten te verlagen, waardoor de kans op detectie en herstel afneemt. De handelsovereenkomst bevat een verwijzing naar het zorgsbeginnsel als basis voor regelgeving over voedselveiligheidsmaatregelen, maar deze verwijzing is opgenomen in het niet-bindende hoofdstuk over duurzame ontwikkeling en legt dus geen enkele verplichting op.

¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8622-2018-INIT/en/pdf>

² Zie hun logo's aan het einde van dit document.

³ <https://www.gov.br/inpe/pt-br/assuntos/ultimas-noticias/a-taxa-consolidada-de-desmatamento-para-os-nove-estados-da-amazonia-legal-em-2022-foi-de-11-594-km2-1>.

⁴ <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/14868/1/1.%20Report%20analysis%20of%20impact.pdf>.

⁵ Volgens gegevens van het WWF zal slechts 26% van de vegetatie van de Cerrado worden gedekt als bosgebieden, graslanden en wetlands niet worden opgenomen in de verordening tegen geïmporteerde ontbossing.

⁶ In september 2022 stemde het Europees Parlement om de drempel voor indirecte verandering in landgebruik (ILUC) te verlagen van 10% naar 7,9%, net genoeg om soja, dat een ILUC van 8% heeft, uit te faseren als grondstof voor biobrandstoffen. Zie <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022AP0317>.

⁷ https://www.transportenvironment.org/wp-content/uploads/2023/03/202303_palm_and_soy_deforestation_note-2.pdf.

⁸ <https://www.cptnacional.org.br/downlods?task=download.send&id=14286&catid=95&m=0>.

⁹ Zie Platform voor Rechtvaardige en Duurzame Handel, Standpunt over versterking van de bepalingen inzake duurzame ontwikkeling in de handelsovereenkomsten van de EU, 24 maart 2023.

¹⁰ Green Deal Industrial Plan, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_510.

¹¹ Carbon Border Adjustment Mechanism, https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en.

¹² Net Zero Industry Act, https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/sustainability/net-zero-industry-act_en.

¹³ <https://www.cptnacional.org.br/downlods?task=download.send&id=14288&catid=95&m=0>.

¹⁴ <https://www.cptnacional.org.br/downlods?task=download.send&id=14288&catid=95&m=0>.

¹⁵ Bombardi L. (2021): <https://acrobat.adobe.com/link/review?uri=urn:aaid:scds:US:5587d57e-d34a-4618-95a2-c291d30d47ab#pageNum=3>

¹⁶ https://stop-pesticides.be/wp-content/uploads/2023/02/Brochure-pesticides_FR_WEB.pdf.

¹⁷ <https://www.cptnacional.org.br/downlods?task=download.send&id=14288&catid=95&m=0>.